

НЕКИ ПРОБЛЕМИ ОДНОСА ПОЛИТИЧКЕ ЕКОНОМИЈЕ И ЕКОНОМСКИХ ЕМПИРИЈСКИХ ИСТРАЖИВАЊА

1. *Нужност и условљеност постојања везе.* — За разлику од неких схватања у ранијој и савременој економској доктрини, која посматрају економску теорију као искључиво позитивну и дедуктивну дисциплину, одвојену и независну од економске емпирије — марксистичка политичка економија придаје теорији сасвим други значај. Теоријска економија је позвана и да објасни суштину економских односа и активности и да, упознавајући економске законе да основу за измену економске стварности, сходно жељеним циљевима и мотивима и на бази постојећих економских средстава. Отуда је политичка економија уопште, а посебно политичка економија социјализма, дубоко повезана и условљена економском емпиријом.

Ближе посматрано, та је веза обострано условљена и неопходна. Емпирија, као полазна тачка, и емпиричка истраживања у сврху сазнања економских релевантних чињеница, тенденција у кретању економских односа и активности, промена у економским институцијама и категоријама, које се могу квантитативно и квалитативно регистровати и пратити — нужна су претпоставка сваког економског размишљања и теоретисања. И то у два правца и смисла. Емпирија је полазна тачка индуктивне анализе, која нас доводи до првих теоријских резултата — економских категорија и хипотетичних закона. Емпирија је, затим, основа за верификацију научне ваљаности наших теоријских производа — економских категорија и хипотетичних закона. Они се њеним посредством подвргавају упоређивању и констатовању у којој мери наше теоријске претпоставке — изведене путем дедукције — коинцидирају са оним што се стварно законито догађа у свету економске емпирије.

Из истих разлога, економска теорија је полазна тачка сваког емпиричког истраживања. Без јасно и прецизно формулисаног предмета и циља истраживања, без одређене методологије емпиричког истраживања која врши избор између мноштва економских варијабила и релевантних економских података и чињеница, али различитог степена значаја и снаге за поједине аспекте економских односа и активности, без одређеног концептуалног оквира који се односи на избор и тип узорка — емпиричка истраживања представљају шарену и хаотичну слику стварности, субјективно и арбитрарно истицање овог или оног њеног појавног облика и односа, те би била од мале користи за објективно констатовање релативног значења и значаја појединих економских факата и активности, те

од мале користи економској политици и сваком покушају расуђивања о објективним својствима и тенденцијама у свету економских појава.

Зато су емпиричка истраживања, односно методе на којима она почивају, нераздвојиво условљена и повезана са постојањем одређеног теоријског концептуалног оквира, постојањем одређених економских категорија, модела, хипотетичних законитости, објективно испољених и теоријских констатованих и објашњених, али различитог степена и снаге домаћаја и дејства. На извесном степену развитка економске теорије и емпиријске методологије, емпиричка истраживања у ствари треба да служе верификацији теорије, а теорија дефинисању све потпунијих и савршенијих аналитичких инструмената (модела, стохастичких и каузалних законитости), како би се могла добити све потпунија и савршенија слика економске стварности тј. свих оних реалних економских законитости које делују, и свих оних економских и екстраекономских варијабла (зависних и независних) које то деловање условљавају.

2. *Општи проблеми и тешкоће јединства теоријско-емпиријске анализе.* — Међутим, ако ствари тако стоје у начелу, у практичном остваривању неопходног и нужног јединства теоријско-емпиријског приступања економским проблемима далеко смо не само од идеалне ситуације, већ често и од неопходног минимума координације и корелације теорије и емпирије. Разлог за то треба тражити како у специфичним тенденцијама развитка политичке економије, посебно као теоријске дисциплине социјалистичких економских система, тако и у самој природи економске теорије. Са друге стране, разлоге треба тражити и у специфичним тенденцијама одвајања и осамостаљивања емпиријских метода истраживања од економске теорије, што резултира у недовољној теоријској заснованости емпиричких истраживања и, следствено, недовољној експликативној моћи у корисности резултата тако постављених истраживања како за општу економску теорију, тако и за примењену теорију, економску праксу и политику.

Оно што би економска емпиричка истраживања требало пре свега да верификују и тестирају, то је *ваљаност хипотеза* економске теорије у погледу оквира деловања одређених општих објективних економских закона, као и њихових специфичних облика и пропорција деловања, а затим објективност садржаја и адекватност класификација одређених економских категорија и односа. Међутим, управо на овим фундаменталним питањима економске теорије политичка економија социјализма, као што је познато, задуго је била у врло конфузно стању. Постојање деловања објективних економских закона уопште, а посебно закона вредности, постојање једне теоријске дисциплине позитивног значења, било је све доскора темељито оспоравано. Данас, када је тај спор више-мање превазиђен, и теоријска економија поново добила своју одговарајућу функцију и значење, ипак још увек не постоји међу економистима-марксистима јединственије гледиште (а према томе не постоји ни јединствена теорија) о правој природи и економском значењу појединих економских закона који делују у социјализму.

Друго широко поље тешкоћа састоји се у томе што је политичка економија социјализма, поред позитивне, попримила у мањој или већој

мери и функције нормативне науке. Њен је задатак да формулише и нормативне принципе економског понашања и односа („економске оптимуме“). А управо на том питању настаје значајна појмовна и терминолошка збрка. С обзиром на различите концепције о економској функцији државе у социјализму и, следствено, односа економике и политике, а с обзиром на „прелазни карактер“ многих економских категорија и закона у фази социјалистичке изградње, с обзиром на утицај институционалног момента и на мање или веће интерферирање економске политике посредством планирања и административно-управног апарата у сферу економике — економске категорије и закони, које политичка економија социјализма открива и којима се служи, често су врло комплексног, али и недовољно прецизно одређеног и дефинисаног карактера и значења.

Ово се најзад одразило и у недовољно прецизној дефинисаности и одређености односа између објективних закона и теоријских категорија које открива и формулише политичка економија социјализма, и „закона“, економских „категорија“ и „норми“ које формулише конкретна економска политика појединих социјалистичких земаља.

У таквој још недовољно одређеној и устаљеној ситуацији, у којој је теоријска економија сучена са низом принципијелних проблема, оманула је њена функција пружања емпиријској методологији одређених и прецизно формулисаних концептуалних оквира, закона и категорија, а самим тим је у знатној мери ограничена могућност да се путем емпиричких истраживања тестирају и верификују ставови политичке економије социјализма. Јер је постало сложено и неодређено питање, шта верификовати. Које законе, које норме и принципе, које категорије?

У таквој ситуацији и емпиричка истраживања била су подвргнута еволуцији на врло специфичан начин. С једне стране, методологија емпиричких истраживања оријентисала се на извесне поступке који нису непосредно извирали из начела и концептуалних оквира марксистичке политичке економије, већ су проистекли из основа савремене грађанске економске теорије, или из специјалних поступака, које је развила савремена квантитативна праксеолошка анализа (оперативно истраживање, програмирање) (1). Са друге стране, што је још значајније, емпиричка истраживања оријентисала су се на појмовни и концептуални апарат, настао из текуће економско-политичке праксе, који карактерише махом програмски, временски ограничен, нормативни, теоријски недовољно фундиран карактер, што је опет резултате таквих истраживања чинило двоструко ограниченим: они нису довољна ни поуздана основа ни за тестирање теоријских закона, ни за оцену рационалности економско-политичких мера које су најчешће већ биле превазиђене када су емпиријски резултати њиховог дејства били познати.

3. *Специјалне тешкоће на страни политичке економије.* — Поред горњих, рекли бисмо, општих проблема и тешкоћа, које су стајале на путу стварању неопходне научно фундиране везе између економске теорије и економске праксе и емпирије, постоји, међутим, читав низ проблема и тешкоћа, који произилазе из саме природе економске теорије као научне

(1) Поступке праксеолошке методологије не сматрамо овде ненаучним, већ често неадекватним, исприлагођеним карактеру и концептима марксистичке политичке економије.

дисциплине, и из природе методологије емпиричких истраживања у свим фазама научног поступка. Далеко би нас одвело ако бисмо се овде упустили у исцрпна истраживања ових питања, али мислимо да је нужно само истаћи следеће *ограничености* метода и резултата и теоријске анализе са гледишта њихове употребљивости при емпиричкој анализи стварности и као средства помоћи и идеје водиље емпиричким истраживањима.

1. Економска теорија је заснована на малом броју фундаменталних премиса (често на једној јединој) и она истражује законитости и импликације веза само *неколико битних* од мноштва економских варијабила које дејствују у стварности. Отуда су резултати анализе на нивоу економске теорије значајно поједностављење стварних односа. Са економском теоријом ми улазимо у суштину односа и откривамо основне законе који обично делују на дуги рок, који су, на тај дуги рок посматрано, независни од људске воље и институција. Економски детерминизам је имплицитна основа економске теорије.

Економска пракса — и емпирија која је предмет проучавања емпиријских метода — састоји се, пак, из огромног броја економских варијабила, релевантних у различитом степену и различитим временским сегментима, које (варијабиле) не само што дају специфичан облик дејству детерминисаних општих закона, већ их на краћи рок у мањој или већој мери модификују и мењају. Из тога излази да између економске праксе, емпирије и економске теорије нема, нити може да буде, ни непосредног верификовања, нити једна другој могу непосредно, без низа међучланова (и као појмовних категорија различитог степена општости и као временских секвенци различите дужине трајања) да буду од аналитичке вредности.

2. Комплексна интерна структура економских односа захтева, да би се могао проверити степен међузависности економских закона и категорија, да буде верификована путем бихевиористичких и експерименталних метода, којима економска наука располаже у врло ограниченој мери (иако у тенденцијама социјалистичког система у све већој) и које замењује методом апстракције. Метода апстракције не може уопште или може само непотпуно и са великим степеном конвенција и одступања да буде предмет емпиричке верификације.

3. Теоријска политичка економија није пре свега ни искључиво наука квантитативних односа, нити су све њене категорије и законитости подложне квантитативном проверавању. Категорије као што су „продукциони односи“, „начин производње“, или законитости, као што је закон вредности, закон дијалектичке усаглашености производних снага и производних односа, закон просечног профита, закон расподеле према раду и сл. не могу бити уопште, и они могу бити само врло апроксимативно подвргнути нумеричком и квантитативним истраживањима. Отуда *стохастичко-статистичке методе* имају ограничен значај за теоријску економију и морају бити допуњене историјском, дескриптивном и компаративном методом проверавања егзактности и повезивања економске теорије и емпирије. Међутим, како су друге ове методе *превасходно квалитативне природе*, оне пре могу да објасне специфичне моменте, непоновљиве односе и ситуације, историјски амбијент, различности и одступања, него што

могу да посредством емпиричког материјала тестирају ваљаност једне економске теорије, односно да верификују хипотетичне законитости и њихову научну ваљаност.

4. Из сличних разлога и метода експеримента, толико значајна за повезивање теорије и емпирије, и за често даље развијање теорије из емпиријског материјала на бази стриктне примене индуктивне генерализације масе података добијених стварањем експерименталним средствима посебних економских услова — има за политичку економију ограничену вредност. Експеримент се врши у оквирима читавог економског система, а његовим посредством у целивитом амбијенту друштвеног система, те трпи утицаје, односно деформише своје иницијално значење под дејством мноштва економских и екстраекономских фактора, који се не могу „као у експерименталној реторти“ апстраховати. Зато је Маркс и истицао да се метод експеримента замењује апстракцијом у економским теоријским наукама, а извесне школе и правци економске теорије су овај принцип хипостазирали одбацујући сваку везу између економске теорије и економске емпирије, па и улогу и функцију експеримента као саставног и легитимног метода економске политике савременог друштва ⁽²⁾.

5. За емпиричка истраживања је нарочито важно да су својства економских појава довољно прецизно означена и хомогена, да би се могла класификовати, агрегирати, квантификовати итд. Међутим, емпирија се састоји из мноштва индивидуалних економских феномена и односа, који се, додуше, понављају на мање-више сличан начин, али су увек врло индивидуални и *никада нису индентични*. С друге стране, политичка економија оперише са категоријама и законитостима које су врло генералне форме и апстрактне садржине. Тако да се за свако емпиричко истраживање које оперише са општим категоријама и хоће да дође до извесних стохастичких законитости, или да верификује теоријске хипотезе — поставља проблем класификације и агрегирања конкретних елемената економског процеса у оквиру постојећих економских теоријских категорија и закона. Мора се истаћи да теорија често ствара изванредне тешкоће при утврђивању који елеменат стварности одговара теоријским категоријама и законима, и да су проблеми идентификације често непремостиви. Типични су примери, економских добара и инструмената који се често наводе у литератури, (као, на пример. угаљ) који се зависно од своје функције могу третирати као категорије средстава за производњу, средстава за потрошњу, а зависно од места где се процес њихове примене одвија и симултано, и као једна и као друга категорија ⁽³⁾. Или, шта да се каже за опште законитости, као што је закон вредности, који се може дефинисати само у тоталитету посебних законитости кроз које се изражавају његове различите манифестације и функције (закона опште и парцијалних равнотежа, тј. цена, закона понуде и потражње, закона продуктивности, итд.). Цена одређеног производа, која је предмет емпиричког истраживања, зависна од непрестано променљивих производних услова,

(2) То су пре свега правци који економску теорију граде на неколико „а priori“ твора, независно од искуства и праксе. Види напр. L. V. Mises: *Epistemological Problems of Economics*, N. Y., 1960, стр. 27 и даље.

(3) Види детаљније о тешкоћама класификације у економској теорији: O. Lange: *Economie Politique*, t. I. Paris, 1962, стр. 138 и даље.

услова места и простора, она варира и времену, а подложна је такође променама услед квалитета добара, психолошких и институционалних детерминаната. Шта је, према томе, теоријска категорија цене, и како се оне могу класификовати, а потом агреgirати, када на њих делује такво мноштво фактора? Из тих разлога врло је тешко идентификовати и верификовати законе које формулише политичка економија са запаженим регуларностима које утврђује, у конкретним економским процесима, емпиричка анализа.

4. *Специфичне тешкоће на страни емпиријске методологије.* — Но и поред изнетих тешкоћа за емпиричка истраживања које настају услед немогућности да се теоријски концепти политичке економије подвргну квантитативној анализи, или због непрецизности и евазивности теоријских категорија и закона који се не могу прецизно дефинисати, класификовати и агреgirати — емпиричка истраживања не могу сама по себи имати никаквог озбиљнијег значаја, уколико немају за сврху да се у највећој могућој мери усмере на откривање одређених емпиричких униформности и законитости и преко ових на верификовање везе између већ постојећих хипотеза и дефинисаних теорија и практичног развитка. Зато је нужно прилагођавање саме емпиријске методологије природи и карактеру теоријске економије, тј. изграђивање адекватне методе емпиричког истраживања која одговара природи процеса теоријског мишљења, материјалу којим теоријска економија оперише, методама која у сврху свога конституисања политичка економија употребљава. Но упркос значајним резултатима који су последњих деценија постигнути у стварању емпиријске методологије адекватније потребама теоријске упоредивости и верификације (у домену економетрије, науке о програмирању, економске статистике и сл.), постоје још знатне инхерентне слабости емпиричког истраживања и емпиријске методологије, уколико се ради о њеном основном задатку да конститује и верификује теоријске законитости политичке економије.

За емпиричка истраживања у области економских односа и активности обично се стварају извесни „модел истраживања”, односно врши извесна класификација структуралних економских елемената, поступцима који имају тај општи недостатак да нису у довољној мери прилагодљиви самој економској материји (суштини економских појава и односа), већ су најчешће некритички и формално преузети из методологије других научних дисциплина, које, опет, имају посла са сасвим различитим квалитетима и садржајима структура којима се баве и које су им предмет истраживања, од оних које карактеришу економске структуре односа и активности.

То је суштинска и основна слабост емпиријске методологије, уколико се односи на економска истраживања, што има за последицу, пошто се економски феномени мере и обсервирају неадекватним емпиричким инструментима, да се теоријска економија све више прилагођава страним инструментима обсервације, класификације и мерења, а не да се, што би било једино научно исправно и природно, емпирички инструменти прилагођавају економској материји.

На тај начин, економија у све већој мери заснива своје методе конституисања на погрешним инструментима, да би, привидно, остварила

потпунију везу са емпиријом. Тако економисти преузимају своје математске методе и дедуктивни процес резоновања од теоријске физике, статистичка истраживања заснивају на принципима генетике и агрономије, изграђују своје системе класификације на бази метода употребљених у хемији и таксономији, моделе истраживања и њихову технику постављања добијају из механичких наука, а методе анализе, које се односе на консеквенце одређених економских активности, идентификују са радом машина (engineering) (4). На тај начин, у тежњи да премосте раскорак између непосредно датих економских феномена и теорије, економисти су све више принуђени да дозволе значајан број произвољности и артифицијелности при прикупљању података, њиховом третирању и интерпретацији. Емпирички истраживачи, прихватајући инструменте који нису у правој мери адаптирани теорији и њеним захтевима, морају се подврћи карактеру самих инструмената. На тај начин они претпостављају — без довољно основа — да су хетерогени и сложени елементи економских односа и структуре хомогени, комплексне односе и релације сматрају једностраним и простим, непознате величине сматрају познатим, варијабилне вредности сматрају фиксним, системе економских односа у стварности „отворене” сматрају изолованим и „затвореним”, оне структуре које су неодређене сматрају дефинитивним и одређеним и сл. То је у основи метод, који бисмо могли назвати према потреби вештачким симпликацијама, факторизацијама, изолацијама, генерализацијама. Коначни резултат је да структура емпиричке анализе није у сагласности са структуром теоријске анализе, да није у стању да дефинише суштинске елементе многих економских појава и да се ствара вештачки привид емпиричке документованости која нити верификује адекватне теорије, нити може бити није да допринесе откривању стохастичких и сличних законитости.

Неколико примера могли би да илуструју ове наводе.

У модерној економији честа је употреба емпиричких једначина које, на бази статистички прикуљених серија података, утврђују међузависност између две или више економских варијабила посредством индуктивне статистичке процедуре (регресионе једначине). На пример, велики број различитих емпиричких функција потрошње израчунат је у разним земљама, а било је покушаја и у нас. Функција потрошње изражава зависност агрегатне потрошње од националног дохотка, дохотка на располагању потрошача, или било које друге варијабиле за коју аналитичар налази да има значаја. Но та је зависност („законитост”) утврђена само на тај начин што је претпостављено да постоји *константност* структуре односа и да због тога постоји непроменљивост (инваријабилност) у кретању студираних елемената (потрошње, потрошачког понашања). Ово је, међутим, методолошки поступак који има искључиву важност за природне науке, где се може претпоставити да ће инваријабилност елемената остати трајна карактеристика разматране структуре односа, што је у економским односима бесмислено претпоставити. Према томе, употреба регресионих једначина нема никакву сазнајну, ни предикативну моћ, уко-

(4) Види сличну аргументацију и исцрпну демонстрацију ових ставова: В. В. Seligman: *Main Currents in Modern Economics*, 1962, стр. 785 и даље; S. Schoeffler: *The Failures of Economics*, A. Diagnostic Study, Cambridge, 1955.

лико се ради о економији, која мора да рачуна са сталним променама и са великим бројем детерминаната које регулишу односе потрошачке функције.

Сличан је пример и са емпиричким временским серијама, чија је главна методска карактеристика да је постојећа серија дате варијабиле (на пример цена, трошкова) декомпонована у серију независних и одвојених кретања. Претпоставља се да су различите компоненте кретања варијабиле регуларне или предвидљиве, тако да се и укупна сума серије може екстраполирати за будућност. Емпиричка истраживања ове врсте везана су махом за анализу циклличких кретања у капиталистичкој привреди, те се прате серије варијабила као што су национални производ, индустријска производња, цене на велико, реални доходак *per capita*. Све су ове варијабиле развијене у серију компонената, као што су трендови, циклуси (Kondratiefa, Juglара, Kitschina, итд.), чија се будућа кретања екстраполирају на бази представке о константним односима између датих компонената временске серије, што је такође претпоставка о деловању природних, физичких законитости, а не економских.

И најзад, узели бисмо један пример из области емпиријске методологије модела, где се истраживање врши на бази „затворених“ или „полузатворених“ система. Основна карактеристика затворених (ендогених) система састоји се у томе, да је систем дат као серија једначина тако да када је дата нека полазна позиција, како прошли тако и будући токови у систему су једнострано одређени. Понашање система је, дакле, потпуно одређено његовом унутрашњом структуром. У економији су ендогени емпиријски модели најчешће примењени у дефинисању међузависности величина које детерминишу национални доходак, потрошњу, акумулацију. Полузатворени модели су у свему слични затворенима, сем у томе што се обично кроз одређене „канале“ и систем уводи једна или мали број недетерминисаних варијабила, које се узимају као спољни фактори. Када знамо њихову вредност (дакако нумеричку), „полузатворен“ модел постаје „затворен.“

Примере за поменуте системе можемо наћи у многобројним савременим уџбеницима економије у којима се употребљавају различити системи (модел) који нису ништа друго него сегменти појединих „веза“ у економској макроекономској теорији. Погледајмо следећи пример: (3)

$$\begin{array}{ll} D = C_{rt} + I_{rt} & (1) \\ \dot{S}_{rt} = I_{rt} & (2) \end{array} \quad (1) (2) \quad \text{Кејнсов сегмент}$$

$$\begin{array}{ll} D_{rt-1} = C_{rt} + S_{pt} & (3) \\ C_{rt} = f(D_{rt-1}) & (4) \end{array} \quad (3) (4) \quad \text{Робертсонов сегмент}$$

$$\begin{array}{ll} \dot{S}_{rt} = \dot{S}_{pt} + \dot{S}_{ut} & (5) \\ C_{rt} = I_{pt} + I_{ut} & (6) \end{array} \quad (5) (6) \quad \text{Шведски сегмент итд.}$$

(где су величине: r = реализоване величине, p = планиране величине, u = неплакиране величине, t = временски периоди. Варијабиле су: D = доходак, C = потрошња, I = инвестирање, \dot{S} = штеђња).

На бази емпиричке примене, тј. уношења у ове затворене системе односа једне или више варијабила могу се добити теоријски два *потпуно опречна закључка*, а наиме:

(3) Пример је дат према S. Schoeflerovoj анализи H. M. Somersovог модела у чланку »A Theory of Income Distribution« (S. Schoffler, Op. cit. стр. 107 и даље.

- 1) да је једнакост планиране и реализоване штедње довољна и нужна основа за стабилност дохотка у временски датом периоду;
- 2) да једнакост реализованог и планираног инвестирања (штедње) нити је довољна нити нужна за еквилибријум дохотка у датом временском периоду.

Контрадикторност закључака упућује нас на то, да се оваквим системима нити може да провери ваљаност теоријских ставова, нити да прогнозира кретање емпиричких величина и њихова међузависност у времену. Суштина је, међутим, у самом концепту „система“ и методи његове организације. С једне стране се претпоставља да овакви системи обележавају оно што је скелет реалних токова економских догађаја, и да се различити детаљи у економским променама могу накнадно увести, када за то буде потребе. С друге стране, претпоставља се да никакве додајне спољне варијабиле нису неопходне, осим полазних услова. Читав систем подсећа на механички и идеализовани астрономски систем. Систем, дакле, истовремено мора да буде и не може да буде затворен. Међутим, у тренутку када га „отворимо“, он више није ендеген, а *будуће кретање* економских варијабила *није више* одређено датим структуралним једначинама. Због тога је врло тешко проверавати економске законитости, односно на њиховој основи предвиђати будуће трендове, на бази метода ендеогених и семиендеогених емпиричких система.

5. *Уместо закључка.* — Из претходног разматрања не бисмо, међутим, могли извући крајње песимистичан закључак, као што то чине извесни истраживачи методологије ⁽⁶⁾ у односу на будућност економске теорије као динамичке науке повезане са праксом, којој треба да указују на законитости економског развитка и да омогуће извесна предвиђања и нормативизацију економских трендова. Ми сматрамо да се будући развитак мора заснивати на доследнијем и усмеренијем истраживању адекватних метода емпиричке верификације теоријских законитости, а не на констатовању „непостојања моста“. Међутим, доследније истраживање мора поћи од одбацивања емпирицистичког и механицистичког тренда, којим данас углавном иду емпиричка истраживања, наслањајући се на затворене моделе и тежећи да њихова својства *директно* проверава скупљеним подацима. Мост између такве теорије и такве емпирије је у том случају исувише велики, а његови основи исувише непоуздани да би се било шта могло закључити и проверити.

Уместо тога, треба испитати пуно значење метода сукцесивне апроксимације стварности, што није ништа друго него примена Марксова дијалектичког историјско-логичког метода, већ опробана у „Капиталу“, који је данас могуће побољшати многим техничким инструментима емпиричког проверавања.

(6) Тако, на пример, проф. Northrop песимистички закључује да је „особа са знањем теорије ситуирана на пола пута између чистог емпирицисте у економији, који мора само да обсервира и ништа теоријски да закључује, и теоретичара-физичара који, поседујући познавање садашње ситуације, може, својом теоријом, *све да предвиди* (подвукао И. М.). (»The Impossibility of a Theoretical Science of Economic Dynamics«, Quarterly Journal of Economics, LVI, 1942, стр. 15.

С друге стране, треба дефинитивно премостити владајуће схватање о одвојености динамике и статике, генеричких и специфичких својстава економских феномена таквим зидом, да ту излаза нема (7). Дијалектичка логика је већ одавно указала на извесне путеве излаза, само што се на њиховом прецизирању данас мало ради у теорији.

И најзад, ако анализа економских феномена — и њихово емпиричко тестирање — мора да остане у овој или оној форми и методи на основама анализе система (и њихових парцијалних делова, сегмената), истраживачу мора већ на почетку да буде јасно да се економски систем ни у целини ни у сегментима не може третирати као „затворен“. И друго, да почетна хипотетична теоријска конструкција на бази вештачке механизације компонената модела, или вештачке генерализације структуралних елемената, мора већ у првим апроксимацијама да буде замењена варијабилнама, које нису само економске, већ и социолошке, психолошко-антрополошке и културно-историјске природе. Имајући то у виду, велико је питање, да ли је будуће уопште могућно замислити ма коју врсту емпиричког повезивања и проверавања економских закона, као и стварање нових, без потпуно нове организације метода и рада економисте као научника. Њему, у савременој епоси, исто су толико потребни социолози, правници, филозофи и технолози, колико и он овим струкама. Можда је интердисциплинирано истраживање једини пут за излаз из кризе у коју је запала економија на релацији теорија-пракса и теорија-емпиричко истраживање, јер утицаје понашања екстраекономских варијабилна на економске и њихов значај за динамику економских система економиста не може ни сам ни само у својству економисте да сагледа и да реши.

За политичку економију социјализма, због природе и карактера њеног предмета и циљева истраживања, горњи закључци имају још наглашенији значај, а читава њена будућност као научне дисциплине, мислимо, уско је повезана са ревизијом свих досадашњих ставова и метода на релације теорија—емпирија—методологија који су били повезани са њим досадашњим развојем.

Др Иван Максимовић

РЕЗЮМЕ

Некоторые проблемы отношений политической экономики и экономических эмпирических исследований

В статье исследуются характер и виды обусловленности между концепцией теоретической экономики и методологических основ эмпирических исследований.

Констатируется, во-первых, тесная связанность: теоретическая экономика основывается на эмпирии и эмпирических исследованиях при выводе индуктивных обобщений, а также при построении дедуктивных

(7) Основни захтев савремене динамичке економије, према проф. Northrop јесте поседовање концепата који дефинишу систем (економски) у било којем временском периоду или тачки, и то не само с обзиром на његова генеричка већ и на специфична својства. Она, међутим, ова својства не поседује. Он такође сматра да је дедуцирање будућег стања економског система могућно једино уз претпоставку механичке узрочности, а овакав систем узрочности постоји само ако у систему владају непроменљиви закони (conservation laws). А ови закони у економији не постоје (Op. cit., стр. 9). Међутим, управо због тога и постоји економија као посебна наука, као што је то још Маркс указао критикујући механичку детерминизам класичне школе и изједначавање природних закона са економским, вулгарне економије.

умозаключений и доказательств. Эмпирическое исследование с своей стороны нельзя представить без определенной методологии выбора посылок, формирования форм исследования, гипотетических взглядов и схоластических закономерностей.

В то же время, на пути к более полной связанности и обусловленности теоретических взглядов и их эмпирического определения находится ряд еще непреодоленных затруднений аналитической, организационной и практической природы.

Теоретическо-аналитические затруднения вытекают из разнобоя и неопределенности во взглядах в рамках экономической доктрины на характер и природу экономических законов и категорий, в изложении отношений, „нормативного“ и „позитивного“ содержания экономической теории, двойственности природы экономической теории (качественная и количественная наука), недостаточной расчлененности и самостоятельности экономической методологии в отношении методологии естественных наук и науки о законах мышления (логики).

С своей стороны эмпирическая методология, несмотря на крупные достигнутые ею за последние десятилетия результаты, все еще в недостаточной степени уделяет внимание качественному аспекту экономических феноменов, посвящая внимание количественным и дескриптивным наблюдениям. К тому же она в небольшой и в недостаточной степени приспособлена к потребностям теоретической экономики и не только не выражает адекватно природу, но и не может более или менее точно определить закономерности политической экономики.

Автор усматривает решение такой разрозненности в более последовательном применении диалектического историческо-логического метода Маркса, в сближении динамики и статики, в анализе и синтезе, в подходе к экономическим системам как к „открытым“ и во внесении в начальную форму переменных ценностей, содержащих наряду с экономическими и социолошко-антропологические и культурно-исторические структуры. А это одновременно означает проведение спецификации экономических отношений не только с учетом их родовых, но и специфичных свойств.

SUMMARY

Some problems of relations of the political economy and economic empirical investigations

The article is dealing with the character and kind of the conditionality between the concepts of theoretical economy, and methodological fundamentals of empirical investigations.

A very close connexion is stated first: theory of economy has as the basis the empiric and empirical investigations when making inductive generalizations, and when making deductive inferences and verifications. Empirical investigations are inconceivable, on the other hand, without a definite methodology in selecting premises, in forming a model of investigations, hypothetical standpoints and lawfulness.

However, a series of unsurmountable difficulties of analytical, organizational and practical nature are standing in the way to a more complete connexion and conditionality of theoretical standpoints and their empirical verification.

The theoretical and analytical difficulties arise from the differences and vagueness of the approaches of the economic doctrine, of the character and nature of economical laws and categories, of treating relations of the »normative« and »positive« content of economical theory, duality of the nature of economical theory (quantitative and qualitative science), insufficient differentiation and independence of the economical methodology of natural sciences and the science of the law of reasoning (logic).

The empirical methodology in spite of the significant results achieved in the last decades, is still not taking sufficient account of the qualitative

aspect of economical phenomena, and is focussed on the quantitative and descriptive observation, and, moreover, it is little or unsufficiently adapted to the requirements of the theoretical economy, nor does it adequately express the nature of the lawfulness of the political economy, nor can it verify it more precisely.

The author finds the solution to this disagreement in a more consistent application of Marx's dialectic historical-logic method in the approaching the dynamics and statics in the analysis and synthesis, in the approaching economic systems as »open« and in putting it in the initial model of the variables which contain, in addition to the economic, both sociological, anthropological and cultural-historical structures. The also means specification of economic relationships, not only with respect to their generic, but specific properties as well.

RÉSUMÉ

Quelques problèmes des rapports de l'économie politique et des recherches économiques empiriques

Dans cet article sont étudiés le caractère et les sortes de corrélation entre les concepts de l'économie théorique et les fondements méthodologiques des recherches empiriques.

On a constaté, tout d'abord, un lien étroit: l'économie théorique a pour base l'empirisme et les recherches empiriques à l'occasion de l'exécution des généralisations inductives, ainsi qu'à l'occasion de l'interférence déductive et de la vérification. Les recherches empiriques son inconcevables, de leur côté, sans une méthodologie déterminée du choix des prémisses, de la formation des modèles de recherches, les attitudes hypothétiques et les régularités stochastiques.

Cependant, sur la voie d'une liaison de plus en plus complète et la corrélation des attitudes théoriques et leur vérification historique se trouve une série de difficultés de nature analytique, organisationnelle et pratique qui n'ont pas encore été surmontées.

Les difficultés théorico-analytiques découlent des différences et de l'indétermination des attitudes dans le cadre de la doctrine économique sur le caractère et la nature des lois et des catégories économiques, la manière de traiter la question des rapports du contenu »normatif« et »positif« de la théorie économique, du caractère double de la nature de la théorie économique (science qualitative et quantitative), de la différenciation et de l'autonomie insuffisantes de la méthodologie économique par rapport à la méthodologie des sciences naturelles et de la science qui apprend à raisonner juste (la logique).

De son côté la méthodologie empirique, malgré les résultats importants qui ont été réalisés au cours des dernières décennies, tient toujours peu compte de l'aspect qualitatif des phénomènes économiques et elle est concentrée sur l'observation quantitative et descriptive; en outre, elle est peu et insuffisamment adaptée aux besoins de l'économie théorique, d'autre part elle n'exprime pas la nature et elle ne peut pas vérifier avec plus de précision les régularités de l'économie politique.

L'auteur considère que la solution de cette divergence se trouve dans l'application de conséquence de la méthode historicologique dialectique de Marx, dans le rapprochement de la dynamique et de la statique à l'occasion de l'analyse et de la synthèse, dans les approches aux systèmes économiques en tant que systèmes »ouverts«, et en y introduisant dans le modèle de départ les variables qui outre les structures économiques contiennent aussi les structures sociologico-anthropologiques et historico-culturelles. Or, cela signifie en même temps la spécification des rapports économiques non seulement en considération de leurs qualités génériques mais aussi à leur qualité spécifique.